

СПІВВІДНОШЕННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ ЯК ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Савченко Віктор Олександрович,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
e-mail: savchenko.viktor@mail.ru

Ключові слова: медичні послуги, нематеріальні блага, співвідношення понять, об'єкти цивільних прав, охорона здоров'я.

Стаття 177 Цивільного кодексу України закріплює вичерпний перелік об'єктів цивільних прав, серед яких окреме місце займають послуги та нематеріальні блага. Наукова доктрина приділяє значну увагу дослідженню зазначених об'єктів, але не містить спроб аналізу їх співвідношення як у широкому значенні, так і з урахуванням окремої специфіки. Таким чином питання співвідношення медичних послуг та нематеріальних благ носить новий для національної доктрини характер.

Необхідність дослідження зазначеного питання обумовлюється тим, що нематеріальні блага дуже тісно пов'язані з медичними послугами, а значить, потрібно визначити їх межі та розкрити питання їх співвідношення між собою.

Нематеріальні блага зазнали свого закріплення у главі 15 ЦК України, яка виділила серед них результати інтелектуальної та творчої діяльності, інформацію та особисті немайнові права. Кожен із цих об'єктів може проявлятися у медичній діяльності з урахуванням її специфіки.

Результати інтелектуальної і творчої діяльності розуміються в контексті права інтелектуальної власності, яке регулюється ЦК України, Законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм», «Про авторське право і суміжні права» тощо. Незважаючи на велику кількість об'єктів права інтелектуальної власності, у медичній сфері здебільшого використовуються об'єкти авторського права, права на наукове відкриття та винахід. До об'єктів авторського права, які можуть використовуватися при наданні медичних послуг, належать: література інформаційного характеру щодо надаваної послуги, матеріали наукового характеру, комп'ютерні програми для діагностики та лікування хвороб, авторські концепції та методики тощо. Так, у договорі про надання медичних послуг може бути закріплено, що вони надаватимуться лише за певною авторською методикою лікування. Існує велика кількість практичних випадків, коли медичні установи пропонують ексклюзивні послуги з лікування авторськими методами. Наприклад, медична клініка «Акта» пропонує медичні послуги, засновані на авторській методиці локальної ін'єкційної терапії доктора Я.В. Гудима.

Від об'єктів авторського права слід відмежувати об'єкти права на винахід, який ст. 457 ЦК України визначає як встановлення невідомих до цього, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, що вносять принципові зміни в рівень наукового пізнання. До об'єктів права на винахід, які можуть використовуватися при наданні медичних послуг, слід віднести відкриття нових властивостей ліків, організму людини, явищ природи тощо. Винаходи зазнають широкого застосування при наданні медичних послуг, а самі послуги можуть бути невід'ємними від конкретних винаходів. Наприклад, надання медичних послуг з лазерної корекції зору неможливе без використання спеціального лазерного устаткування. Як бачимо, надання медичних послуг тісно пов'язане з таким об'єктом цивільних прав, як результати інтелектуальної і творчої діяльності. Зазначений об'єкт наділений специфічними якостями, які відмежовують його від інших об'єктів та роблять надання окремих видів медичних послуг неможливими без його використання.

Наступним об'єктом нематеріальних благ виступає інформація, яка визначається як будь-які відомості або дані, що можуть зберігатися на матеріальних носіях або відображатися в електронному вигляді [1, ст. 1]. Інформація та права на неї є невід'ємними елементами медичних послуг, що пов'язано із закріпленням низки норм, які стосуються інформації в сфері охорони здоров'я. Зокрема, ст. 6 Основ законодавства закріплює право особи на достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, що спричиняє появу низки інших прав та обов'язків, які мають реалізовуватися при наданні медичних послуг. Таким чином, при наданні послуг медичного характеру лікар зобов'язаний надати пацієнту достовірну і повну інформацію про стан його здоров'я, дозволити ознайомитися з відповідними медичними документами, повідомити мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я. Зазначена інформація має надаватися в доступній формі, враховуючи відсутність у пацієнта спеціальних медичних знань. Такий підхід відображає сутність права на отримання інформації та її поширення, але при цьому слід враховувати, що законодавство також закріплює норми щодо обмеження права на інформацію медичного характеру. Зокрема, якщо лікар дійде висновку, що інформація про хворобу пацієнта може погіршити стан його здоров'я, зашкодити процесу лікування, він має право надати неповну інформацію про стан здоров'я пацієнта або обмежити його можливість ознайомлення з окремими медичними документами. Окрім зазначеного, законодавство закріплює право пацієнта на таємницю про стан його здоров'я, факт звернення до медичної установи, її діагноз та відомості, одержані при медичному обстеженні. Розголошення такої інформації допускається лише в навчальному процесі, науково-дослідній роботі у випадках її публікації, але за умови забезпечення повної анонімності пацієнта. Як бачимо, інформація як об'єкт цивільних прав є невід'ємною частиною медичних послуг, відображає їх основоположні ідеї та засади.

Третім об'єктом нематеріальних благ виступають особисті немайнові права. Основними нематеріальними благами в сфері медичних послуг є життя та здоров'я фізичної особи. Законодавство України не закріплює визначення терміну «життя», зазначаючи лише, що воно починається в момент народження та припиняється після смерті [2, ст. 27]. Інша ситуація склалася стосовно терміну «здоров'я». Його регламентацію наведено на міжнародному та національному рівнях, але слід враховувати, що поняття здоров'я як певного права та як об'єкта немайнових благ відрізняються. Так, визначення здоров'я як об'єкта права на нього наведено у Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка визначає його як стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки як відсутність хвороб і фізичних дефектів [3]. Розглядаючи здоров'я як об'єкт немайнових благ, ми погоджуємося з Р.О. Стефанчуком, який тлумачить його як наявний соматичний та психічний стан життєдіяльності організму, що визначається системою якісних та кількісних медичних

показників [4]. Таким чином, життя та здоров'я фізичної особи виступають окремим об'єктом цивільних прав, але є безпосереднім об'єктом медичної послуги.

Як бачимо, нематеріальні блага та медичні послуги являють собою два самостійні об'єкти цивільних прав, які є взаємопов'язаними. Надання медичних послуг неможливе без використання об'єктів нематеріальних благ, у той час як нематеріальні блага можуть проявлятися не лише у сфері охорони здоров'я.

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992[Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Заголовок з екрана.
2. Теліпко В.Е. Науково-практичний коментар Конституції України / В.Е. Теліпко / Під. ред. В.Л. Мусіяка. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 544 с.
3. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я: прийнято Міжнародною конференцією охорони здоров'я 22.07.1946 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599. – Заголовок з екрана.
4. Стефанчук Р.О. Здоров'я фізичної особи як об'єкт її особистих немайнових прав [Електронний ресурс] / Р.О. Стефанчук. – Режим доступу до статті: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07sroonp.pdf>. – Заголовок з екрана.

Науковий керівник: завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Венедіктова Ірина Валентинівна.